

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jana Filipa, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jiřího Zemánka o ústavních stížnostech stěžovatelky **1) Nemocnice Boskovice s. r. o.**, se sídlem v Boskovicích, Otakara Kubína 179, zastoupené JUDr. Janem Paroulkem, advokátem se sídlem v Blansku, Čelakovského 6, **2) Zdravotnické záchranné služby Jihomoravského kraje**, příspěvkové organizace, se sídlem v Brně, Kamenice 798/1d, zastoupené JUDr. Ing. Lukášem Prudilem, Ph.D., advokátem se sídlem v Brně, Bašty 8, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2198/2018-602 ze dne 25. 4. 2019 a rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 44 Co 242/2013-431 ze dne 22. 10. 2014, za účasti **Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně**, jako účastníků řízení, a **nezletilého M. N.**, jako vedlejšího účastníka řízení, zastoupeného matkou, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2198/2018-602 ze dne 25. 4. 2019 a rozsudkem Krajského soudu v Brně č. j. 44 Co 242/2013-431 ze dne 22. 10. 2014 bylo porušeno právo stěžovatelek na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2198/2018-602 ze dne 25. 4. 2019 a rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 44 Co 242/2013-431 ze dne 22. 10. 2014 se zrušují.

Odůvodnění:

I. Vymezení předmětu řízení

1. Stěžovatelka 1) [dále též „první stěžovatelka“ nebo „Nemocnice Boskovice“] se ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 19. 7. 2019 domáhá zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Nejvyššího soudu a rozsudku Krajského soudu v Brně (dále též „krajský soud“), neboť je přesvědčena, že jimi bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Stěžovatelka 2) [dále též „druhá stěžovatelka“ nebo „zdravotnická záchranná služba“] ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 19. 7. 2019 rovněž brojí proti v záhlaví uvedenému usnesení Nejvyššího soudu a rozsudku Krajského soudu v Brně, neboť je přesvědčena, že jimi bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo vlastnit

majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny, právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, a proto navrhuje jejich zrušení.

3. Usnesením sp. zn. IV. ÚS 2352/19 ze dne 30. 7. 2019 Ústavní soud spojil ústavní stížnosti stěžovatelek (doposud vedené pod sp. zn. IV. ÚS 2352/19 a sp. zn. II. ÚS 2357/19) ke společnému řízení vedenému pod sp. zn. IV. ÚS 2352/19.

II. Skutkové okolnosti věci

4. Ze spisu vedeného u Okresního soudu v Blansku (dále též „nalézací soud“) pod sp. zn. 77 C 668/2010 zjistil Ústavní soud následující průběh projednávané události, který obě stěžovatelky i vedlejší účastník v průběhu řízení učinili nesporným:

5. Dne XX 2009 kolem 0:06 hodin matka vedlejšího účastníka (dále též „matka“) kontaktovala dispečink druhé stěžovatelky s tím, že je ve třicátém týdnu těhotenství a začala silně krvácet. Druhá stěžovatelka vyslala do bytu matky vozidlo rychlé lékařské pomoci, které na místo dorazilo v 0:13 hodin. Přítomná lékařka stav předběžně diagnostikovala jako patologii placenty a rozhodla o převozu matky do nemocnice první stěžovatelky v Boskovcích; převoz byl zahájen v 0:31 hod.

6. V 0:46 hod. dispečink zdravotnické záchranné služby telefonicky kontaktoval gynekologicko-porodnické oddělení nemocnice Boskovice a informoval jej o stavu matky vedlejšího účastníka. Posádka vozidla rychlé lékařské pomoci předala matku personálu nemocnice Boskovice v 0:59 hodin. V 1:09 hod. volala sestra gynekologicko-porodnického oddělení nemocnice Boskovice na dispečink zdravotnické záchranné služby a žádala o převoz matky do gynekologicko-porodnické kliniky Fakultní nemocnice Brno, protože lékař boskovické nemocnice provádí císařský řez u jiné pacientky a další lékař není ve službě; učinila tak po telefonické konzultaci s právě operujícím lékařem. Sestra dále provedla kardiokografické vyšetření, avšak záznam o něm (dále jen „záznam o KTG“) se následně ztratil; lékař matku v nemocnici Boskovice neviděl.

7. Matka vedlejšího účastníka byla následně vozidlem zdravotnické záchranné služby převezena do gynekologicko-porodnické kliniky Fakultní nemocnice Brno na Obilním Trhu. Ve 2:05 hod. byla pacientka předána personálu nemocnice.

8. Ve 2:35 hod. se urgentním porodem císařským řezem narodil vedlejší účastník, který byl nedonošený (30. týden těhotenství) a v těžké asfyxii (ve stavu dušení). Apgar skóre (tj. posouzení zdravotního stavu novorozence bezprostředně po narození) činilo v první minutě života novorozence jeden bod (z deseti možných), byla u něj přítomna pouze pomalá srdeční akce. Jinak byl novorozenec bez dechu a svalového napětí, s cyanotickou nebo bledou kůží a nereagoval na podráždění. Následně bylo 31. 1. 2019 zjištěno u vedlejšího účastníka mozkové krvácení a otok mozku, v důsledku čehož bylo nutné provést několik operačních zákroků.

III. Rekapitulace procesního vývoje

9. Vedlejší účastník podal dne 9. 8. 2010 u nalézacího soudu žalobou o náhradu škody na zdraví – odškodnění bolestí a ztížení společenského uplatnění, které vyčíslil na částku 198 000 Kč s příslušenstvím. Zaplacení uvedené částky se vedlejší účastník domáhal proti

oběma stěžovatelkám pro jejich postup spočívající v neukončení porodu včas a pro následný transport do nemocnice v Brně, který představoval podstatnou příčinu nepříznivého následku – poškození jeho zdraví ve smyslu § 444 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění do 31. prosince 2013 (dále jen „občanský zákoník.“).

10. Nalézací soud rozsudkem č. j. 77 C 668/2010-327 ze dne 14. 5. 2013 výše uvedenou žalobu zamítl. Po provedeném dokazování, jehož součástí bylo celkem sedm znaleckých posudků či odborných vyjádření z oboru zdravotnictví s různou specializací (anesteziologie, resuscitace a urgentní medicína, gynekologie, neurologie či neonatologie), nalézací soud u první stěžovatelky shledal porušení právní povinnosti (postup *non lege artis*), avšak uzavřel, že její protiprávní jednání nebylo v příčinné souvislosti s újmou vzniklou na zdraví vedlejšího účastníka. Ve vztahu ke druhé stěžovatelce nalézací soud dospěl k závěru, že žádnou právní povinnost neporušila. Ohledně příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním první stěžovatelky a škodou na zdraví nalézací soud uzavřel, že stěžejní příčinou poškození zdraví dítěte byly předčasné odlučování placenty spojené se zahájením předčasného porodu, nedostatečná zralost všech orgánů a akutní nedostatek kyslíku s následnou tísní plodu, projevující se následky typu hypoxie, významného zpomalení srdeční akce (bradykardie), následným mozkovým krvácením a otokem mozku. Podle nalézacího soudu tížilo důkazní břemeno k tvrzení o existenci příčinné souvislosti mezi jednáním stěžovatelek a vznikem újmy na zdraví vedlejšího účastníka. Byť nalézací soud souhlasil s námitkou vedlejšího účastníka, že mu nelze klást k tíži absenci relevantní (a povinné) zdravotní dokumentace, nelze činit první stěžovatelku odpovědnou na základě pouhé pravděpodobnosti vlivu jejího jednání na vznik újmy na zdraví.

11. Krajský soud v Brně napadeným rozsudkem ze dne 22. 10. 2014 změnil rozsudek nalézacího soudu a uložil oběma stěžovatelkám povinnost společně a nerozdílně zaplatit vedlejšímu účastníkovi 196 080 Kč s příslušenstvím. Krajský soud dospěl k závěru, že obě stěžovatelky pochybily: druhá stěžovatelka chybně rozhodla o převozu matky do zařízení první stěžovatelky, namísto do zařízení vyššího typu (Fakultní nemocnice v Brně); první stěžovatelka porušila svoji právní povinnost poskytnout péči podle indikace – buďto porodem císařským řezem, nebo určením rodičky k transportu tzv. *in utero* na příslušné pracoviště vyššího typu. Podle krajského soudu musí být důkazní břemeno ohledně prokázání příčinné souvislosti a určení okamžiku, kdy došlo k nezvratnému poškození zdraví dítěte, takzvaně přeneseno na první stěžovatelku, neboť o zdravotním stavu dítěte či jeho matky nepořídila žádnou dokumentaci (jediný záznam o KTG se ztratil). Jelikož stěžovatelky ani přes procesní poučení (viz bod 53) své důkazní břemeno neunesly a nevyvrátily tvrzení vedlejšího účastníka, dospěl krajský soud k závěru, že příčina vzniku zdravotní újmy je v prodlení (nezakročení) stěžovatelek ve prospěch zdraví dítěte.

12. Proti rozsudku krajského soudu podaly obě stěžovatelky dovolání. Rozsudkem č. j. 25 Cdo 765/2015-483 ze dne 2. 6. 2015 (dále též „1. rozhodnutí Nejvyššího soudu“) Nejvyšší soud dovolání první stěžovatelky odmítl; k dovolání druhé stěžovatelky rozsudek krajského soudu zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení. Nejvyšší soud odkázal na svoji ustálenou rozhodovací praxi ohledně rozložení důkazního břemene v případě uplatnění nároku na náhradu škody; podle jeho závěru nelze při posouzení předpokladů vzniku nároku na náhradu škody na zdraví vznik odpovědnosti lékaře dovodit zjednodušujícím závěrem, že nedostatky ve vedení lékařské dokumentace nelze přičíst v neprospěch pacienta, a na takovém základu učinit závěr o odpovědnosti

poskytovatele zdravotní péče za škodu na zdraví pacienta. Nedostatky ve vedení zdravotnické dokumentace první stěžovatelky nadto nelze klást k tíži druhé stěžovatelky.

13. Krajský soud v novém řízení doplnil dokazování výsledkem soudního znalce z oboru zdravotnictví, odvětví pediatrie, specializace neonatologie, MUDr. Lubomíra Kantora, Ph.D., z něhož vyplynulo, že fáze hypoxie, kdy již dochází k nevratnému poškození zdraví, nastává „v řádu minut, max. desítek minut poté, co u matky započalo krvácení“. K tomuto závěru znalce krajský soud uvedl, že plně koresponduje s dalším skutkovým zjištěním, aby následně uzavřel, že vedlejší účastník neprokázal, že protiprávní jednání první stěžovatelky bylo v příčinné souvislosti se škodou na jeho zdraví a že bylo jeho rozhodující příčinou. Nadto krajský soud uvedl, že jestliže zdraví dítěte mohlo být poškozeno již před přivezením jeho matky do zařízení první stěžovatelky, nelze ani rozhodnutí druhé stěžovatelky o volbě zdravotnického zařízení stavět do příčinné souvislosti se škodou na zdraví dítěte. Krajský soud proto rozsudkem č. j. 44 Co 242/2013-528 ze dne 16. 12. 2015 (dále též „2. rozsudek krajského soudu“) rozsudek nalézacího soudu potvrdil. Naposledy uvedený rozsudek není předmětem přezkumu Ústavním soudem, neboť byl jeho dřívějším nálezem (viz níže) zrušen.

14. Následné dovolání vedlejšího účastníka Nejvyšší soud odmítl usnesením č. j. 25 Cdo 2731/2016-568 ze dne 20. 10. 2016 (dále též „2. rozhodnutí Nejvyššího soudu“), neboť posouzení absence příčinné souvislosti je podle něj skutková otázka, která nemůže být předmětem dovolacího přezkumu.

15. Proti 1. rozhodnutí Nejvyššího soudu, 2. rozsudku krajského soudu a 2. rozhodnutí Nejvyššího soudu podal vedlejší účastník ústavní stížnost. Ústavní soud uvedená rozhodnutí zrušil nálezem sp. zn. IV. ÚS 14/17 ze dne 9. 5. 2018 (N 84/89 SbNU 269); dospěl k závěru, že neúspěch vedlejšího účastníka ve sporu nebyl dán tím, že by byla příčinná souvislost znaleckým posudkem MUDr. Lubomíra Kantora, Ph.D. vyloučena (jak vyplývalo z 2. rozhodnutí Nejvyššího soudu), nýbrž jej způsobilo tzv. neunesení důkazního břemene. Podle Ústavního soudu důkazní břemeno s ohledem na skutkové okolnosti případu a protiprávní jednání Nemocnice Boskovice nemělo vedlejšího účastníka tížit. Pravidla rozložení důkazního břemene v případě prokazování předpokladů odpovědnosti za újmu vycházejí ze zákonné úpravy, podle které obecně platí, že poškozený je povinen tvrdit skutečnosti týkající se protiprávního jednání škůdce, vzniku škody a existence příčinné souvislosti mezi těmito skutečnostmi, a je rovněž povinen svá tvrzení prokázat. Ústavní soud dále dovodil, že ve specifických případech mohou uvedená obecná pravidla o rozdělení důkazního břemene být v rozporu s ústavněprávními principy řádně vedeného soudního řízení. V medicínských sporech, v nichž na straně jedné stojí pacient, tvrdící, že mu protiprávním jednáním poskytovatele zdravotních služeb vznikla újma, a na straně druhé poskytovatel zdravotních služeb, který porušil svoji povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci pacienta, může soud rozhodnout o tzv. obrácení důkazního břemene ohledně prokazování (ne)splnění některého z předpokladů odpovědnosti za újmu. Takový postup soudu představuje prostředek *ultima ratio* a je namístě jen tehdy, nelze-li tvrzení pacienta prokázat ani uložením vysvětlovací povinnosti protistraně podle § 129 odst. 2 o. s. ř. Jelikož obecné soudy opomenuly zvážit důvody pro obrácení důkazního břemene, porušily právo vedlejšího účastníka na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny, rovnost účastníků řízení podle článku 37 odst. 3 Listiny a právo na spravedlivý proces podle článku 6 odst. 1 Úmluvy.

16. Nejvyšší soud se v návaznosti na předmětný nálezn Ústavního soudu znovu zabýval dovoláními stěžovatelek proti napadenému rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 22. 10. 2014, tj. rozsudku, v němž krajský soud dospěl k závěru, že důkazní břemeno leží na stěžovatelkách, které je neunesly. Nejvyšší soud napadeným usnesením ze dne 25. 4. 2019 dovolání stěžovatelek odmítl podle § 243c odst. 1 o. s. ř. (podrobněji k tomu viz část VI. nálezu).

17. Ústavní soud dále zjistil, že u Krajského soudu v Brně probíhá řízení o žalobě vedlejšího účastníka proti oběma stěžovatelkám na ochranu osobnosti, které je vedeno pod sp. zn. 24 C 4/2012. Krajský soud usnesením č. j. 24 C 4/2012-163 ze dne 19. 9. 2019 přerušil předmětné řízení do pravomocného skončení řízení o nyní projednávané ústavní stížnosti. Podle krajského soudu výsledek řízení vedeného u nalézacího soudu pod sp. zn. 77 C 668/2010 může mít zásadní vliv na rozhodnutí krajského soudu o žalobě na ochranu osobnosti.

IV. Argumentace stěžovatelek

18. V ústavní stížnosti první stěžovatelka tvrdí, že krajský soud před vydáním napadeného rozsudku „přenesl“ na stěžovatelky důkazní břemeno, ale neprovedl žádné důkazy, které první stěžovatelka v důsledku toho navrhla. Jelikož tři následující rozhodnutí byla nálezem Ústavního soudu zrušena, ocitla se první stěžovatelka v absurdní situaci – na jedné straně jí byla uložena povinnost prokázat svá tvrzení, nicméně jí nebyl poskytnut po předchozím kasačním (a klíčovém) rozhodnutí Ústavního soudu procesní prostor k reakci a k navrzení dalších důkazů, což nakonec vyústilo ve stěžovatelčin neúspěch ve věci. Podle první stěžovatelky je postup krajského soudu v rozporu s jejím ústavně zaručeným právem na soudní ochranu a principem „rovnosti zbraní“, neboť krajský soud dospěl při posuzování věci k výjimečnému závěru ohledně důkazního břemene, avšak neposkytl jí faktickou možnost uplatnit nové důkazy. Byť krajský soud stěžovatelku formálně k uplatnění důkazních návrhů vyzval (a ta na poučení reagovala), žádnému z nich nevyhověl, ačkoliv navržené důkazy měly potenciál prokázat tvrzení první stěžovatelky, a ani se s jejími návrhy nevypořádal.

19. Prostor pro reakci neposkytl první stěžovatelce ani Nejvyšší soud, který nevzal v úvahu doplňující výsledek soudního znalce MUDr. Lubomíra Kantora, Ph.D., provedený krajským soudem, z něhož vyplynuly nové skutečnosti.

20. Druhá stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá porušení výše uvedených základních práv a její argumentaci lze shrnout následovně: Zaprvé, Nejvyšší soud nedal druhé stěžovatelce po zrušujícím nálezu Ústavního soudu možnost vyjádřit se k dovolání; rozhodl pouze na základě jejího původního („neaktuálního“) dovolání ze dne 25. 11. 2014 a vydal rozhodnutí diametrálně odlišné od 1. rozhodnutí Nejvyššího soudu. Druhá stěžovatelka činila veškeré procesní kroky v dobré víře, že důkazní břemeno tíží buď vedlejšího účastníka, nebo první stěžovatelku z důvodu zmaření důkazu; poukazuje na poučení krajského soudu, podle kterého „*důkazní břemeno nese žalovaná nemocnice, a to s ohledem na řádné nevedení zdrav. dokumentace ve vztahu k nezletilému*“ (protokol z jednání ze dne 21. 5. 2014, č. 1. 380). Podle druhé stěžovatelky 2. rozhodnutí Nejvyššího soudu představuje tzv. překvapivé rozhodnutí, které je v rozporu se zásadou právní jistoty.

21. Zadruhé zdravotnická záchranná služba namítá, že její procesní postavení bylo neoprávněně zhoršeno na základě protiprávního jednání Nemocnice Boskovice (nevedení řádné dokumentace a ztráta záznamu o KTG); podle druhé stěžovatelky se obecné soudy k rozdílnému procesnímu postavení v návaznosti na protiprávní jednání první stěžovatelky dostatečně nevyjádřily. Zatřetí, v průběhu řízení podle druhé stěžovatelky nebylo prokázáno žádné porušení povinnosti z její strany; právní hodnocení obecných soudů je v extrémním nesouladu se skutkovými závěry a představuje svévoli. Začtvrté je napadený rozsudek krajského soudu ze dne 22. 10. 2014 nepřezkoumatelný, neboť z jeho odůvodnění nelze ani při užití značné dávky logiky a abstraktního uvažování dovodit, na základě jakých důvodů jej krajský soud vydal.

V. Vyjádření účastníků řízení a repliky stěžovatelek

22. Ve vyjádření k ústavní stížnosti Nejvyšší soud uvedl, že dovolání první stěžovatelky bylo odmítnuto pro vady (absenci vymezení předpokladů přípustnosti); proto se jím nemohl věcně zabývat. Obstojí-li z hlediska ústavnosti závěr dovolacího soudu o neprojednatelnosti dovolání pro vady, nemůže se Ústavní soud meritorními námitkami zabývat (v souladu se stanoviskem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017); v tomto smyslu první stěžovatelka žádné ústavněprávně relevantní námitky nevznáší. K ústavní stížnosti druhé stěžovatelky se Nejvyšší soud nevyjádřil.

23. Krajský soud ve vyjádření uvedl, že jádru stížnosti stěžovatelek zcela nerozumí; podle něj je první stěžovatelka v pozici, ve které by měla označit konkrétní krajským soudem neprovedené důkazy a přesvědčivě vysvětlit, „*čím byly s to skutková zjištění překreslit*“. Krajský soud dále uvádí, že povinnost soudu provést (všechny) navržené důkazy neexistuje; nutné je provést jen důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu věci, což se stalo. Vyjádření k ústavní stížnosti druhé stěžovatelky se krajský soud vzdal.

24. Vedlejší účastník na výzvu Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2019 k vyjádření k ústavním stížnostem stěžovatelek nereagoval.

25. V replice k vyjádřením účastníků první stěžovatelka zopakovala, že v řízení již dříve navrhovala důkazy k prokázání svého tvrzení o neexistenci příčinné souvislosti mezi jejím jednáním a vznikem škody, které však nebyly provedeny; s předmětnými důkazními návrhy se krajský soud nevypořádal a neodůvodnil jejich neprovedení. První stěžovatelka dále rozporuje názor Nejvyššího soudu, že by se měl ústavní přezkum omezit pouze na důvody odmítnutí jejího dovolání. Přípustnost dovolání nelze přezkoumávat samostatně bez vazby na celé řízení – opačný, přepjatě formální přístup znamená porušení ústavně zaručených práv první stěžovatelky.

26. K výzvě ze dne 12. 2. 2020 druhá stěžovatelka Ústavnímu soudu sdělila, že repliku uplatnit nehodlá.

VI. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

27. Ústavní stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Dále se Ústavní soud zabýval její přípustností ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona.

28. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.) Ústavní soud dospěl k názoru, že je-li dovolání odmítnuto pro vady, jde o případ, kdy stěžovatel nevyčerpal dostupné opravné prostředky řádným způsobem, a je tedy nutno považovat ústavní stížnost v části směřující proti rozhodnutím soudů prvního a druhého stupně zásadně za nepřipustnou podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu. Odmítl-li Nejvyšší soud dovolání chybně, mohou tím být za určitých okolností porušena základní práva stěžovatele, konkrétně odepřen přístup k soudu, který mu Listina garantuje. Nápravou uvedeného porušení je vrácení věci Nejvyššímu soudu, aby se jí řádně zabýval; není v zásadě důvod, aby Ústavní soud v rozporu s principem subsidiarity činnost Nejvyššího soudu v takovém případě nahrazoval a bez řádného dovolacího řízení provedl ústavněprávní přezkum rozhodnutí soudů nižšího stupně. Ve výjimečných případech, v nichž to vyžaduje zájem na efektivní ochraně základních práv, však Ústavní soud může zrušit nejen vadné rozhodnutí Nejvyššího soudu, nýbrž i přezkoumat rozhodnutí soudů nižších stupňů (viz body 62-64 výše citovaného stanoviska pléna).

29. V projednávaném případě Nejvyšší soud odmítl dovolání první stěžovatelky pro vady spočívající v nevymezení předpokladů jeho přípustnosti podle § 243c odst. 1 o. s. ř. (str. 5 napadeného usnesení). Dovolání druhé stěžovatelky Nejvyšší soud odmítl s odkazem na stejné ustanovení (str. 7 napadeného usnesení), nicméně uvedl, že *„předpoklady přípustnosti dovolání druhé stěžovatelky podle § 237 o. s. ř. nejsou splněny a dovolání zčásti trpí vadami, pro něž nelze v dovolacím řízení pokračovat.“*

30. Ústavní soud se neztotožňuje se závěrem Nejvyššího soudu ohledně nemožnosti zabývat se meritorními námitkami a provést ústavněprávní přezkum napadeného rozsudku krajského soudu (viz bod 21). Pro nevymezení předpokladů přípustnosti bylo odmítnuto pouze dovolání první stěžovatelky; u dovolání druhé stěžovatelky Nejvyšší soud přistoupil ke kvazimeritornímu posouzení, zda je splněn jeden z předpokladů přípustnosti podle § 237 o. s. ř., což je patrné např. z formulace: *„Takový závěr je i v souladu se zmíněnou konstantní praxí dovolacího soudu.“* (viz str. 6 napadeného usnesení). Jelikož druhá stěžovatelka mimořádný opravný prostředek využila řádně, je Ústavní soud oprávněn podrobit ústavnímu přezkumu i napadený rozsudek krajského soudu v souladu s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

31. Ohledně dovolání první stěžovatelky Ústavní soud dospěl na rozdíl od Nejvyššího soudu k závěru, že vadami netrpí (viz část VIII. 1). Vzhledem ke specifické procesní situaci Ústavní soud podrobil napadený rozsudek krajského soudu meritornímu přezkumu rovněž – v rozsahu ústavní stížnosti první stěžovatelky; opačný postup by představoval porušení principu efektivní ochrany základních práv.

VII. Upuštění od ústního jednání

32. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, a proto je neprovedl (§ 44 věta první zákona o Ústavním soudu).

VIII. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

33. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnosti obou stěžovatelek jsou opodstatněné. Zaprvé, Nejvyšší soud porušil právo první stěžovatelky na přístup k soudu, jelikož její dovolání chybně posoudil jako vadné (VIII. 1). Zadruhé, Nejvyšší soud

stěžovatelkám neumožnil reagovat na (zásadní) procesní vývoj řízení před opakovaným rozhodnutím o jejich dovolání (VIII. 2). Zatřetí, krajský soud porušil právo stěžovatelek na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jelikož je jeho rozsudek nepřezkoumatelný a nevypořádal se s procesními návrhy stěžovatelek (VIII. 3).

VIII. 1 Posouzení dovolání první stěžovatelky

34. Ústavní soud dospěl k závěru, že Nejvyšší soud porušil právo první stěžovatelky na přístup k soudu, protože její dovolání bylo chybně odmítnuto pro vady. První stěžovatelka ve svém dovolání tvrdila, že napadený rozsudek krajského soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, neboť krajský soud špatně posoudil otázku porušení právní povinnosti první stěžovatelkou a příčinné souvislosti; dále namítala vnitřní rozpornost (nepřezkoumatelnost) odůvodnění a chybné posouzení účasti stěžovatelek na vzniku škody. První stěžovatelka rovněž brojila proti nesprávnému procesnímu postupu krajského soudu, který podle ní porušil „zásadu dvouinstančního soudního řízení“ a neprovedl žádný z jejích důkazních návrhů, jež byly učiněny po změně právního názoru krajského soudu ohledně přenesení důkazního břemene. Stěžovatelka výslovně uvedla, že došlo k „učebnicovému porušení práva na spravedlivý proces, konkrétně zásady rovnosti zbraní účastníků, protože žalované č. 1 soud neumožnil nijak prokázat svá tvrzení“; rovněž označila konkrétní navržené důkazy, které nebyly provedeny (viz dovolání první stěžovatelky, č. I. 460).

35. Ustanovení § 237 o. s. ř. ve spojení s čl. 4 a čl. 89 odst. 2 Ústavy vyžaduje, aby jako přípustné bylo posouzeno dovolání, závisí-li napadené rozhodnutí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva vztahující se k ochraně základních práv a svobod, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené judikatury Ústavního soudu (viz bod 43 stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 či např. nález sp. zn. I. ÚS 4120/17 ze dne 13. 7. 2018).

36. Dovolací řízení zásadně ke zjišťování a přehodnocování skutkového stavu neslouží a sloužit nemůže; primárním úkolem Nejvyššího soudu je sjednocování judikatury, což se děje v otázkách skutkových z povahy věci jen omezeně. Z judikatury Ústavního soudu však vyplývá, že výjimečně mohou nastat případy, kdy právě skutková zjištění soudů jsou natolik vadná, že ve svém důsledku představují porušení práv garantovaných čl. 36 odst. 1 Listiny (jde o tzv. extrémní rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními) [viz bod 55 stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16]. Otázka, zda soudy při zjišťování skutkového stavu respektovaly procesní zásady, je již otázkou právní (otázkou procesního práva) a jako taková může být prezentována i Nejvyššímu soudu v dovolání s náležitostmi uvedenými v § 241a odst. 2 a § 237 o. s. ř. Jinak řečeno, i přesto, že by pro účastníky řízení mělo platit, že v rámci dovolacího řízení nelze zásadně očekávat přehodnocování zjištěného skutkového stavu, argumentace týkající se tvrzeného porušení procesních pravidel stanovených pro provádění dokazování a vyhodnocení důkazní situace pod dovolací přezkoumání spadáť může (viz např. nález sp. zn. I. ÚS 3712/18 ze dne 11. 11. 2019).

37. Rozhodování o mimořádném opravném prostředku se nemůže ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [čl. 4 Ústavy; srov. již nález sp. zn. I. ÚS 4/04 ze dne 23. 3. 2004 (N 42/32 SbNU 405)], tzn. především práva na soudní ochranu [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 1113/16 ze dne 29. 11. 2016 (N 228/83 SbNU 559); nález sp. zn. I. ÚS 2723/13 ze dne 1. 10. 2014 (N 185/75 SbNU 59)]. Platí, že námitka, jejíž

podstatou je tvrzené porušení ústavně zaručených základních práv a svobod rozhodnutím nebo postupem odvolacího soudu v občanském soudním řízení, je z výše uvedeného důvodu uplatnitelná i jako dovolací důvod podle § 241a o. s. ř. – tedy že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Jinými slovy, i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu a Nejvyšší soud je povinen chránit základní práva jednotlivce, což v nyní posuzovaném případě neučinil [nález sp. zn. II. ÚS 1738/16 ze dne 1. 3. 2017 (N 38/84 SbNU 439)].

38. Nejvyšší soud je povinen v řízení o dovolání posoudit, zda nebyla v předchozích fázích řízení porušena základní práva dovolatele, včetně jeho práva na soudní ochranu a jeho složek; každá důvodná námitka porušení ústavních práv je podkladem pro zrušení napadeného rozhodnutí v řízení o dovolání. Nejvyšší soud je v této fázi řízení povinen při hodnocení příslušného dovolacího důvodu zmíněné pravidlo uplatňovat bezvýjimečně a nepřenášet odpovědnost na Ústavní soud [bod 25 nálezu sp. zn. I. ÚS 3324/15 ze dne 14. 6. 2016 (N 113/81 SbNU 771)]. Uvedený závěr potvrzuje i část judikatury Nejvyššího soudu (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3119/2016 ze dne 14. 12. 2016, ve kterém Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil, neboť odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí nevyložil, co z jednotlivých důkazních prostředků zjistil; pro odlišný závěr viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Cdo 1795/2017 ze dne 31. 10. 2017, podle kterého k vadám řízení, včetně nepřezkoumatelnosti, dovolací soud přihlédne jen tehdy, je-li dovolání přípustné).

39. Napadené usnesení Nejvyššího soudu v konfrontaci s výše uvedenými závěry Ústavního soudu neobstojí. První stěžovatelka ve svém dovolání tvrdila, že krajský soud při zjišťování skutkového stavu závažným způsobem nerespektoval procesní zásady a že z jeho odůvodnění není zřejmé, jak k právním závěrům ze skutkových zjištění dospěl. První stěžovatelka tvrdí, že napadené rozhodnutí krajského soudu je nepřezkoumatelné a že jím bylo porušeno její právo na soudní ochranu a zásada „rovnosti zbraní“ účastníků. Podle Ústavního soudu první stěžovatelka ve svém dovolání dostatečně vymezila dovolací důvod (extrémní procesní pochybení krajského soudu vedoucí k porušení práva na soudní ochranu), a nezbytně z něj vyplývá i předpoklad přípustnosti dovolání, neboť porušení základního práva musí být buď v rozporu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu, nebo o věci musí Nejvyšší soud rozhodnout jinak (srov. bod 26 nálezu sp. zn. I. ÚS 3324/15). První stěžovatelka tak splnila svou povinnost podle § 241a odst. 2 o. s. ř., neboť vymezila důvod dovolání, ze kterého vyplývá i splnění předpokladů přípustnosti (§ 237 o. s. ř.).

40. Odmítnutí dovolání pro nedostatek náležitostí znamená nezvratné odepření přístupu k dovolacímu soudu a meritorního přezkumu dovolání, které lze z pohledu ústavně zaručených práv jednotlivců akceptovat jen v případech podání nevyvolávajících žádné pochybnosti o své nedostatečnosti z pohledu základních zákonných náležitostí dovolání (bod 21 nálezu sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015). Nejvyšší soud měl posoudit dovolání první stěžovatelky jako bezvadné, a měl dále zhodnotit, zda je nepřípustné, případně pak zjevně bezdůvodné (§ 243c o. s. ř.; zjevná bezdůvodnost jako třetí důvod pro odmítnutí dovolání); dospěl-li by k závěru, že není, musel by věc meritorně posoudit a zhodnotit, zda je dán důvod pro kasaci předmětného rozhodnutí či napravit porušení základního práva jinak (např. doplněním odůvodnění krajského soudu), bylo-li by to možné.

41. Jelikož Nejvyšší soud formalisticky odmítl dovolání první stěžovatelky pro vadu spočívající v nevymezení důvodu splnění předpokladů přípustnosti dovolání podle § 241a odst. 2 o. s. ř., odepřel jí právo na soudní ochranu a přístup k soudu v rozporu s požadavky vyplývajícími z čl. 36 odst. 1 Listiny a vybočil z ústavněprávních limitů.

VIII. 2 Možnost vyjádřit se k procesnímu vývoji

42. Z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny plyne mimo jiné i zákaz tzv. překvapivých rozhodnutí. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2398/18 ze dne 14. 8. 2019 Ústavní soud shrnul, že uvedený zákaz neznámá, že by účastníci řízení měli vždy znát závěry soudu ještě předtím, než vydá rozhodnutí, musí však mít možnost účinně argumentovat ke všem důležitým otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat. Účastníkům řízení musí být zřejmé, které otázky jsou pro řešení věci relevantní, ať už jde o otázky skutkové nebo právní, je třeba jim umožnit, aby se ke všem otázkám mohli vyjádřit a účinně uplatnit své argumenty. Je proto nezbytné, aby soud účastníky řízení poučil, že hodlá vycházet z jiné právní úpravy, jiného právního posouzení či z jiných skutkových zjištění nebo podstatně jiné procesní situace, než mohou účastníci řízení předvídat vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení; opačný postup je v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny.

43. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva ohledně principu kontradiktornosti řízení vyplývá význam záruky, aby se každý, kdo uplatňuje svůj nárok u soudu, mohl spoléhat na řádné fungování justičního systému. Tato důvěra vychází mimo jiné z jistoty, že strana sporu bude vyslechnuta ohledně všech podstatných aspektů projednávané věci (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. 3. 2014 ve věci *Duraliyski proti Bulharsku*, č. stížnosti 45519/06, § 32). Jinak řečeno, strany sporu mohou legitimně očekávat, že budou dotázány, zda určitý dokument či argument vyžaduje, aby se k němu vyjádřily (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 3. 2000 ve věci *Krčmář a ostatní proti České republice*, č. stížnosti 35376/97, § 43).

44. V nyní projednávané věci Nejvyšší soud rozhodl o dovolání stěžovatelek ze dne 15. 1. 2015 a ze dne 1. 12. 2014, tj. na základě původních („neaktuálních“) dovolání, které stěžovatelky podaly ještě před sérií třech následujících rozhodnutí obecných soudů a stěžejního zrušujícího nálezu Ústavního soudu, na základě kterého dovolací řízení „obživlo“. Jestliže Nejvyšší soud nevzal v úvahu specifický kontext věci a nedal stěžovatelkám možnost vyjádřit se k procesnímu vývoji a náležitě svá podání upravit, porušil jejich právo na přístup k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

VIII. 3 Nepřezkoumatelnost napadeného rozsudku Krajského soudu v Brně

45. Účelem odůvodnění soudního rozhodnutí je především seznámit účastníky řízení s úvahami, na nichž soud založil své skutkové a právní závěry. Jeho nezbytný rozsah se přitom odvíjí od předmětu a povahy řízení, jakož i návrhů a argumentů uplatněných účastníky, s nimiž se soudy musí adekvátně vypořádat [nález sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565)]. Nejsou-li zřejmé důvody soudního rozhodnutí, svědčí to o libovůli v soudním rozhodování, která je v rozporu se zásadou právního státu [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 169/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 43/52 SbNU 431)].

46. Z požadavků řádného procesu plyne mimo jiné právo účastníků v soudním řízení skutkově a právně argumentovat a k prokázání svých tvrzení navrhnout důkazy, čemuž koresponduje povinnost obecných soudů se s jejich argumentací a návrhy náležitě, tj. srozumitelně a v souladu s pravidly logického myšlení, vypořádat [viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 218/09 ze dne 15. 10. 2009 (N 216/55 SbNU 33) a nálezy sp. zn. IV. ÚS 1891/18 ze dne 9. 10. 2018]. Soud nemusí vyhovět každému důkaznímu návrhu, neboť by pak mohly být nadbytečně prováděny i důkazy, které pro rozhodnutí věci nemají význam, a některá řízení by vůbec nebylo možné ukončit; nevyhoví-li však určitému důkaznímu návrhu, musí v odůvodnění rozhodnutí v souladu s ustanovením § 157 odst. 2 o. s. ř. přesvědčivě vysvětlit, proč důkaz neprovedl (nálezy sp. zn. I. ÚS 2610/11 ze dne 13. 10. 2011 (N 177/63 SbNU 61)).

47. V případě, že soud neprovedení navrženého důkazu řádně neodůvodní, zatíží důkazní řízení ústavně relevantní vadou v podobě tzv. opomenutých důkazů a způsobí, že jeho rozhodnutí je nepřezkoumatelné [viz např. nálezy sp. zn. II. ÚS 663/2000 ze dne 10. 4. 2001 (N 57/22 SbNU 19)]. Z judikatury Ústavního soudu plyne, že nikoliv každé opomenutí důkazu nutně vede k porušení práva na spravedlivý proces. Výjimečné situace, v nichž lze i pochybení soudu spočívající v opomenutí důkazu z ústavněprávních hledisek akceptovat, mohou nastat v případě důkazních návrhů nemajících k projednávané věci žádnou relevanci, jež nemohou vést k objasnění skutečností a otázek podstatných pro dané řízení a které mohou být dokonce i výrazem zdržovací procesní taktiky (nálezy sp. zn. II. ÚS 2067/14 ze dne 23. 6. 2015 (N 119/77 SbNU 739)).

48. V nyní projednávané věci Ústavní soud dospěl k závěru, že napadený rozsudek krajského soudu vykazuje znaky libovůle ve výše uvedeném smyslu a jeho odůvodnění je nepřezkoumatelné. Odůvodnění rozsudku krajského soudu není příliš jasné a srozumitelné – přestože z něj lze s nutným smyslem pro abstrakci vyčíst, že důkazní břemeno ohledně otázky příčinné souvislosti bylo přeneseno na první stěžovatelku, závěry krajského soudu ohledně neunesení důkazního břemene již nelze považovat za přezkoumatelné.

49. K otázce neunesení důkazního břemene krajský soud uvádí: „*Nejsa s to prvá žalovaná prokázat okamžik bezprostředně předcházející poškození mozku žalobce ani s pomocí znalecké odbornosti (ta – bylo již uvedeno – mohla učinit pouze pravděpodobnostní závěry a její vysvětlení neskýtá důvod rozumně očekávat, že další [a další] posouzení jinou odborností vyzní jinak), pak ani ta druhá jakožto zavinivší náhodu, že jí zvolený subjekt nejen že se sám dostal do důkazní nouze, ale ani jí neposkytuje možnost prokázání – z okolností příp. marného – poskytování přednemocniční péče; zkráceně a platně pro obě žalované: že navzdory angažmá všech zainteresovaných složek zdravotnictví bylo pro žalobce pozdě*“ (viz str. 6 napadeného rozsudku). Citovaný text (mj.) nelze považovat za řádné a srozumitelné odůvodnění soudního rozhodnutí, které není abstraktním literárním dílem, ale veřejnou listinou, která musí být srozumitelná pro každého – tedy i pro nezastoupeného účastníka řízení a čtenáře, na řízení nijak nezúčastněného.

50. Jak je uvedeno v protokolu z jednání, tíží podle krajského soudu důkazní břemeno první stěžovatelku „*s ohledem na řádné nevedení zdrav. dokumentace ve vztahu k nezletilému*“ (viz č. l. 380). Tento závěr je pouze částečně v souladu se závazným názorem Ústavního soudu vyjádřeným v nálezu sp. zn. IV. ÚS 14/17, v němž je výslovně uvedeno, že povinností obecných soudů v tzv. medicínských sporech je zvážit důvody

pro obrácení důkazního břemene. Přenesení (obrácení) důkazního břemene znamená výjimečný přechod jedné ze základních procesních povinností účastníka na jiného účastníka, který by danou povinnost za běžného průběhu řízení neměl. Soud je však vždy povinen svoji úvahu řádně a srozumitelně vysvětlit v odůvodnění rozhodnutí, a to ve vztahu ke všem účastníkům řízení; tak se v projednávané věci zjevně nestalo, neboť z jeho textu (mj.) žádným způsobem nevyplývá, proč důkazní břemeno tíží i druhou stěžovatelku.

51. Byť tedy úvaha o obrácení důkazního břemene vůči první stěžovatelce byla v souladu s (později vydaným) nálezem Ústavního soudu, přenesení důkazního na druhou stěžovatelku nebylo dostatečně odůvodněno. Ústavní soud nepředjímá meritorní posouzení věci a výsledek konečného rozhodnutí, nerelativizuje ani závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 14/17, který se týkal pouze otázky přechodu důkazního břemene a ze kterého nelze dovozovat, že mají být (obě) stěžovatelky bez dalšího „potrestány“ za neúplně vedenou zdravotní dokumentaci stěžovatelkou první. V důsledku tzv. přenesení důkazního břemene se pouze očekává výjimečná procesní aktivita, ke které musí obecný soud poskytnout účastníkům řízení prostor a odpovídajícím způsobem na ni reagovat.

52. Z odůvodnění rozhodnutí krajského soudu dále nevyplývá, z jakých důkazů k závěrům o porušení povinností obou stěžovatelek, stejně tak o existenci příčinné souvislosti se vzniklou škodou, dospěl. Krajský soud toliko uvádí, že: „*Souběh obojích porušení na straně žalovaných představuje pak dobu prodlení, kterážto ve spojení se stavem průběhové kyslíkové tísně stojí v spolu-příčině újmy. Nicméně skýtá-li nynější život žalobce (obecně) důkaz jeho životaschopností, má jeho bolest typu hydrocefalus příčinu už jen v nezakročení žalovaných ve prospěch jeho zdraví (nedonošenost sama o sobě ji nezpůsobuje)*“.

53. Krajský soud se nadto v napadeném rozhodnutí nijak nevypořádal s důkazními návrhy první stěžovatelky. Poté, co seznámil stěžovatelky se změnou právního názoru ohledně „přechodu“ důkazního břemene a vyzval je k doplnění tvrzení a důkazních návrhů, navrhla první stěžovatelka ve svém podání ze dne 20. 6. 2014 řadu důkazů (např. výslech svědků, záznam o události, zvukový záznam dispečinku, znalecké posudky a další); zástupce první stěžovatelky provedení důkazů navrhl rovněž při jednání dne 15. 10. 2014 (č. l. 421). Krajský soud se však s těmito návrhy ústavně konformním způsobem nevypořádal, a jde proto o tzv. opomenuté důkazy, rovněž přispívající k nepřezkoumatelnosti napadeného rozhodnutí.

54. Pro výše uvedené lze uzavřít, že rozsudek krajského soudu je nepřezkoumatelný; přestože do jisté míry „předešel“ první kasační rozhodnutí Ústavního soudu, bylo jím porušeno právo obou stěžovatelek na právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

IX. Závěr

55. Ústavní soud uzavírá, že napadeným usnesením Nejvyššího soudu a napadeným rozsudkem Krajského soudu v Brně bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelek na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a proto ústavním stížnostem vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

56. Na krajském soudu nyní bude, aby účastníky původního řízení znovu, náležitě a předvídatelně poučil o jeho názoru na rozložení důkazního břemene na jednotlivé strany sporu v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/17, v návaznosti na poučení poskytl účastníkům prostor k doplnění jejich tvrzení a důkazních návrhů a pečlivě zvážil, které (a zda vůbec) další důkazy provede a které nikoliv, což je výlučně jeho pravomoc. V odůvodnění rozsudku pak srozumitelně a jasně vyloží, z jakých skutkových zjištění vycházel, a veškeré důkazní návrhy vypořádá v souladu s ústavněprávními požadavky. Není vyloučeno, že výsledek sporu bude nakonec stejný – musí mu však předcházet procesní postup férový a rovný pro všechny účastníky.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 3. března 2020

Jan Filip v. r.
předseda senátu

Za správnost:
Jana Němečková